

תוכן עניינים

1.	מבוא.....	1
2.	רקע היסטורי.....	2
2.	המשולש האסטרטגי במלחמה הקרה.....	2
2.	עם סיומה של המלחמה הקרה.....	2
3.	התעצבותו של סדר גיאו-פוליטי חדש.....	3
4.	נקודת המבט של רוסיה.....	4
5.	נקודת המבט הסינית.....	5
7.	נקודת המבט האמריקאית.....	7
4.	האם המערכת הבינלאומית הנוכחית הולכת לכיוון של מלחמה קרה שנייה?.....	8
5.	סיכום ומסקנות.....	10
6.	רשימת מקורות.....	12

1. מבוא

המושג "משולש אסטרטגי", שהיה פופולארי במהלך המלחמה הקרה, נראה כחוזר לשיח הבינלאומי בשנים האחרונות. כישלונות במדיניות החוץ של ארצות הברית והמשבר הפיננסי העולמי (שהחל ב- 2008) עודדו את השיח על דעיכת קרנה של ארצות הברית, ומעבר של העוצמה העולמית לכיוון מזרח. עלייתה של סין בשלושת העשורים האחרונים ותחייתה של רוסיה תחת הנהגתו של ולדימיר פוטין, יוצרות ציפיות לסדר עולמי חדש, בו החד-קוטביות האמריקאית תתפוגג לטובת סדר שוויוני ומבוזר יותר בקרב המעצמות הגדולות. אחד מביטוייו הוא חזרתו של המשולש האסטרטגי, המורכב מרוסיה, סין וארצות הברית.

ישנו היגיון התואם את האינטואיציה, המבוסס גם בספרות התיאורטית של הפוליטיקה הבינלאומית, באשר לדינמיקה בה המדינה בעלת היכולת הגרעינית השנייה בעוצמתה (רוסיה) והמעצמה העולה בקצב המהיר ביותר (סין) מהוות איזון-נגד למעצמות העל היחידה. לפי אותו היגיון, מוסקבה ובייג'ינג לא יגבילו את עצמן לברית בילטרלית ביניהן, אלא יבקשו להתעמת עם וושינגטון. כל אחת מהן עשויה להגביר את השפעתה באמצעות תמרון בין צדדי המשולש.

במהלך עבודה זו אסקור את התהליכים שהתרחשו ומתרחשים בין שלוש המעצמות, ואבחן האם אכן מתרחש שינוי של הסדר העולמי הישן, בו ארצות הברית היא מעצמת העל היחידה. מנגד, ייתכן והשינוי אינו גדול דיו בכדי לקרוא לו שינוי מהותי במאזן הכוחות. אבחן את האופנים בהם מתנהל שיתוף פעולה בין המעצמות, בכדי לבחון האם שיתופי הפעולה נולדו כדי לרסן את עוצמתה של ארצות הברית, למנוע את עלייתה של סין, או כדי לשרת את צרכיה הפרטיים של כל אחת מהמעצמות, ושאינן להן כל כוונה להיכנס למערכה מחודשת של מלחמה קרה.

שאלת המחקר בעבודה זו היא: כיצד ארצות הברית ורוסיה מתמודדות עם המעצמה העולה סין, והאם המשולש האסטרטגי מוביל למלחמה קרה שנייה?

הפרק השני בעבודה יציג רקע היסטורי- כיצד החל המשולש האסטרטגי והתהווה. הפרק השלישי ידון בדינמיקה של יחסי המעצמות בעידן שלאחר סיומה של המלחמה הקרה, מאזן הכוחות, שיתופי הפעולה והמניעים להם. הפרק הרביעי יבחן את השאלה האם המערכת הבינלאומית נעה לכיוון של מלחמה קרה שנייה. הפרק החמישי הוא פרק הסיכום והמסקנות, בו אסכם את העבודה, ואנסה להשיב על שאלת המחקר.

2. רקע היסטורי

המשולש האסטרטגי במלחמה הקרה

ראשיתו של המשולש האסטרטגי מצויה בביקורו של נשיא ארצות הברית ריצ'ארד ניקסון ב-1972. הביקור שיקף שינוי משמעותי בחשיבה האסטרטגית האמריקאית. תחת לחצה של מלחמת וייטנאם, מרוץ החימוש מול ברית המועצות ותנועת מלחמה אנטי-מלחמתית נרחבת מבית, ניקסון ראה הזדמנות בהושטת יד לסין המאואיסטית. בייחוד, הוא קיווה לאגף את ברית המועצות משני כיוונים, ובכך לאלץ אותה להסכים לפשרות אסטרטגיות ברחבי העולם, כולל הפחת התמיכה הסובייטית בצפון וייטנאם הקומוניסטית והבאה לסיום של שיחות הגבלת הנשק האסטרטגי (SALT). ניקסון הבין שסין מוכנה לשנות את גישתה ביחס לארצות הברית עקב האסונות שהביאה המהפכה התרבותית בה, הידרדרות יחסיה עם ברית המועצות, והצורך בסחר, השקעות וטכנולוגיה מערבית (Chang & Halliday, 2005: 559).

עד אמצע שנות ה-1970, היה המשולש האסטרטגי בשיאו. ההתקרבות האמריקאית-סינית השפיעה לטובה (מבחינתה של ארצות הברית) על מדיניותה של ברית המועצות. שיחות SALT הואצו ונחתמו הסכמי הלסינקי למסגרת ביטחונית כלל-אירופאית. יחסי ארצות הברית-ברית המועצות נכנסו לשלב רגוע יותר: הדטאנט (Kissinger, 1994: 730-731). אך לבסוף, השפעתו המרגיעה של המשולש האסטרטגי הייתה קצרת-ימים. החלטתו של ליאוניד ברז'נייב לפלוש לאפגניסטאן בדצמבר 1979 סימלה לא רק את סיומו של הדטאנט, אלא הראתה גם עד כמה מעט חשיבות יוחסה לסין בחישוביה הגיאופוליטיים של ברית המועצות.

לבסוף, השפעת הכנסת סין אל המשולש הייתה מוגבלת. מוסקבה ביקשה לצמצם את השלכות ההתקרבות האמריקאית-סינית, בעוד וושינגטון ובייג'ינג רצו בבלימת העוצמה הסובייטית. הסיבה העיקרית לכך הייתה העליונות המוחלטת בעוצמה וביכולת צבאית של שתי מעצמות העל לעומת סין. סין הייתה למעשה דג רקק בעולם דו-קוטבי, והשפעתה הייתה שולית. ההתקרבות הסינית-אמריקאית אכן גרמה לברית המועצות לשקול בזהירות את מדיניותה, אולם לא הביאה לשינויים משמעותיים במדיניות הסובייטית, להם האמריקאים והסינים קיוו (Gaddis, 2006: 212).

עם סיומה של המלחמה הקרה

עם סיומה של המלחמה הקרה נראה כי המושג "משולש אסטרטגי" חדל להיות רלוונטי. הופעתה של רוסיה דמוקרטית וחלשה; עוצמתה הבלתי-נגישה של ארצות הברית; והתרכזותה של סין

במודרניזציה פנימית; כולם יצרו רושם כי הפוליטיקה הבינלאומית תהייה מאופיינת ביותר שיתוף פעולה ופחות תחרות. למרות זאת, רעיונות של מאזן גיאו-פוליטי נשארו בעינם- ובמיוחד בקרמלין, שם האכזבה הייתה רבה על סירובה של ארצות הברית להתייחס לרוסיה כאל שותפה שווה.

במהלך שנות ה-1990, הרעיון של סדר עולמי רב קוטבי החל לתפוס לו תומכים. הוא נשען על שלוש הנחות. ראשית, עליונות אמריקאית מתמשכת היא מנוגדת לאינטרסים הלאומיים הרוסיים. שנית, רוסיה הייתה חלשה מכדי לאתגר את ההגמוניה האמריקאית, ולכן עליה למצוא שותפות נוספות. שלישית, הסיכוי הטוב ביותר עבור רוסיה לתפוס תפקיד חשוב בפוליטיקה הבינלאומית, הוא אם היא תהווה גשר וגורם מאזן בין מזרח ומערב, ובמיוחד בין סין וארצות הברית. היגיון זה הוביל את ממשל בוריס ילצין לפתח את היחסים עם סין. רוסיה קיוותה שסין תוכל להוות משקל נגד עוצמתה ההגמונית של ארצות הברית (Shirk, 2007: 230).

כוונתה של רוסיה לנצל את סין ולהחיות את המשולש האסטרטגי נכשלה. למרות שיחסי סין-רוסיה אכן השתפרו (כפי שמתבטא בהכרזה המשותפת של בוריס ילצין וזיאנג זמין על ייסודו של עולם רב-קוטבי), סין סירבה לקבל את תפקיד השותף הסביל שממשל ילצין ייעד לה. ובמהלך שנות ה-1990, יחסיה הכלכליים של סין עם ארצות הברית זינקו, הרבה מעבר ליחסים הצנועים בין סין לרוסיה. בינתיים, רוסיה הלכה והתנכרה למערב, בעוד היא כושלת בהשפעה עליו בתחומי ליבה, כגון סוגיית הרחבת ברית נאט"ו (Shirk, 2007: 239).

למעשה, בשנות ה-1990 לא התקיים "משולש אסטרטגי" במונחי המלחמה הקרה. זהות השחקן הפחות משמעותי מבין שלוש המדינות השתנתה מסין לרוסיה. עליונותה המוחלטת של ארצות הברית, דעיכתה האסטרטגית והכלכלית של רוסיה והתמקדותה הפרגמטית של סין בצמיחה כלכלית, ולא במאזן הכוחות הבינלאומי, כולם תרמו לכך.

3. התעצבותו של סדר גיאו-פוליטי חדש

בשנים האחרונות, כפי שנראה, הרלוונטיות של המושג "משולש אסטרטגי" לתיאור היחסים שבין רוסיה, סין וארצות הברית הלכה וגברה. בשנת 2008, המאזן בין שלוש המדינות היה השוויוני ביותר בהיסטוריה המודרנית. עקב הסתבכותה של ארצות הברית בעיראק, נוצרה לה תדמית של מעצמה